

HOUTTEELT OP LANDBOUWGRONDEN, de resultaten van een onderzoek

De braaklegregeling voor akkerbouwgronden biedt interessante mogelijkheden voor uitbreiding van ons bosareaal met snelgroeiende boomsoorten.

In dit Bos en Hout Bericht de resultaten van een onderzoek naar de financiële haalbaarheid daarvan en de resultaten van een peiling onder agrariërs over hun standpunt. Frans van der Stroet, student aan de Christelijke Agrarische Hogeschool in Dronten voerde het onderzoek uit tijdens een stage bij de SBH.
v.d.M.

Inleiding

Sinds de invoering van de braaklegregeling in 1988 zijn de mogelijkheden om de houtproductie in eigen land op te voeren vergroot. De regeling maakt het mogelijk om landbouwgrond uit de produktie te nemen en te bebossen met snelgroeiende boomsoorten zoals populier en fijnspaar. De beboste grond levert jaarlijks braaklegpremie op (momenteel 1853 gld/ha). Hierdoor is de teelt van snelgroeiend hout (houtteelt) in financieel opzicht veel aantrekkelijker geworden.

Houtteelt op landbouwgronden is door de braaklegpremie financieel veel aantrekkelijker geworden.



Tijdens een stage van een half jaar bij de Stichting Bos en Hout heb ik onderzocht hoe het is gesteld met de financiële haalbaarheid van houtteelt in de verschillende Nederlandse akkerbouwgebieden. Daarnaast heb ik een schriftelijke enquête gehouden onder 1000 agrariërs (voornamelijk akkerbouwers) in de belangrijkste probleemgebieden van de Nederlandse akkerbouw, namelijk Groningen, Drenthe en de Overijsselse veenkoloniën. Het doel van de enquête was, om te peilen hoe de landbouwers in deze gebieden staan tegenover de tijdelijke bebossing van landbouwgrond.

De financiële haalbaarheid van houtteelt

Om te kunnen beoordelen waar houtteelt een aantrekkelijk alternatief is voor de akkerbouw, zijn berekeningen uitgevoerd voor acht Nederlandse akkerbouwgebieden, namelijk:

- Friesland zeekleigebied
- Groningen noord
- Groningen Oldambt
- Veenkoloniën + noordelijk zandgebied
- Flevoland
- Rivierkleigebied Gelderland – Noord-Brabant
- Zuidelijk zandgebied
- Zuidwestelijk kleigebied

Voor elk gebied is een bedrijf omschreven dat wat betreft bouwplan min of meer representatief is voor de betreffende regio.

De bedrijfsoppervlakte is overal gesteld op 55 ha, met uitzondering van Groningen noord (70 ha) en het Oldambt (85 ha). Daarmee ben ik dus uitgegaan van grotere akkerbouwbedrijven. De gedachte hierachter is, dat grote bedrijven efficiënter kunnen werken dan kleinere. Als op de grotere bedrijven houtteelt winstgevender is dan akkerbouw, dan moet op de kleinere bedrijven in hetzelfde gebied houtteelt minstens zo aantrekkelijk zijn.

Van de acht "standaard-bedrijven" zijn de inkomens berekend bij akkerbouw en bij houtteelt. In de houtteeltsituatie vormde volledige bebossing van het bedrijf het uitgangspunt. Dit, omdat gedeeltelijke bebossing vaak leidt tot een te krappe vruchtwisseling en een onrendabele eigen mechanisatie.

Tabel 1 en figuur 1 geven een overzicht van de mogelijke verschillen in jaarlijks inkomen tussen houtteelt en akkerbouw. De tabel hanteert de omschrijvingen "laagste houtteelt-inkomen" en "hoogste houtteelt-inkomen". Met "laagste

houtteelt-inkomen" bedoel ik het inkomen uit de teelt van fijnspar (alleen in zandgebieden) of populier (kleigebieden), zónder de mogelijke extra inkomsten door het in eigen beheer aanleggen, en onderhouden van het bos, nieuwe betaalde werkzaamheden, verhuur van leegstaande gebouwen zoals de schuren, zelf het bos kappen etc. Het "hoogste houtteelt-inkomen" bestaat uit het inkomen uit populierenteelt, mét alle mogelijke extra inkomsten.

Waar is houtteelt een aantrekkelijk alternatief?

Aan de hand van de gegevens uit tabel 1 zijn de acht genoemde gebieden te rangschikken naar de mate van aantrekkelijkheid van houtteelt (van zeer aantrekkelijk (1) tot minder aantrekkelijk (8)), zie figuur 1.

In de gebieden 1 t/m 3 kunnen akkerbouwers met houtteelt aanzienlijk meer verdienen dan met akkerbouw, zelfs als men:

- het bos láát aanleggen en onderhouden,
- tijdens de bebossing geen enkele geldopbrengende activiteit meer uitvoert,
- de bedrijfsgebouwen op geen enkele wijze rendabel kan maken gedurende de bebossingsperiode,
- het bos láát kappen,
- het land weer ontgint tot bouwland na de bebossingsperiode.

In de overige gebieden moet men er meer voor doen om als houtproducent een hoger inkomen te verwerven dan als akkerbouwer.

Samenvattend is te stellen dat:

- in het Oldambt en het veenkoloniale gebied houtteelt economisch gezien zonder meer een betere keus is dan de huidige akkerbouw.
- in de overige gebieden houtteelt een aantrekkelijk alternatief is voor de huidige akkerbouw.
- men in het Friese zeekleigebied en Flevoland vraagtekens kan plaatsen bij de teelt van snelgroeiend hout. Alleen onder de gunstigste omstandigheden kan houtteelt hier concurreren met de akkerbouw.

Resultaten van de enquête

Hoe staat men in Groningen, Drenthe en de Overijsselse veenkoloniën tegenover houtteelt? Dat was de centrale vraag die in de enquête aan de orde kwam. De enquête richtte zich op bedrijven die kunnen deelnemen aan de braaklegregeling. Dit, omdat een rendabele teelt van snelgroeiend hout meestal slechts mogelijk is door

deze braaklegregeling. 1000 akkerbouwers ontvingen een vragenlijst; 360 bruikbare kwamen retour.

Een samenvatting van de resultaten:

Interesse

- Ongeveer 18% van de akkerbouwbedrijven in Noordoost-Nederland die in aanmerking komen voor deelname aan de braaklegregeling, is geïnteresseerd in houtteelt.
- Zeer veel interesse is er in het Oldambt; 31% tot 40% van de Oldambters die mogen deelnemen aan de braaklegregeling, toont belangstelling. In het Drentse zandgebied is de belangstelling gering.
- Bijna 40% van de ondernemers die niet, en ongeveer 20% van de ondernemers die wél in de braaklegregeling geïnteresseerd zijn (zonder of met bos) is het helemaal of gedeeltelijk eens met de stelling dat er spoedig een nieuw veelbelovend akkerbouwgewas beschikbaar

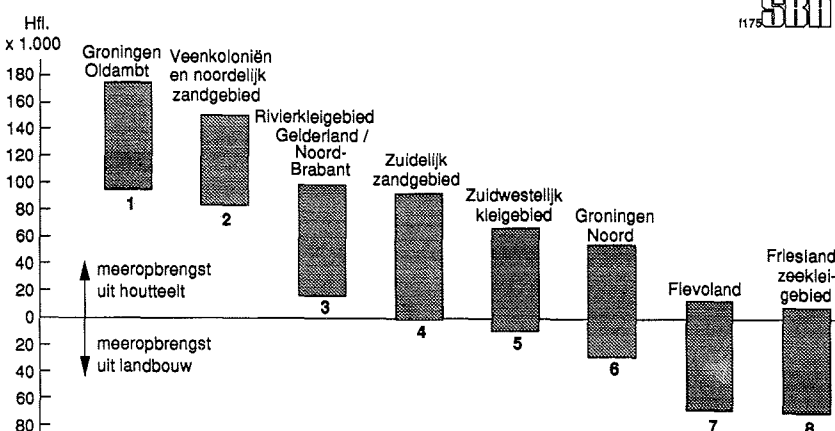
Tabel 1. Inkomens verschillen tussen houtteelt en akkerbouw (gld/jaar)

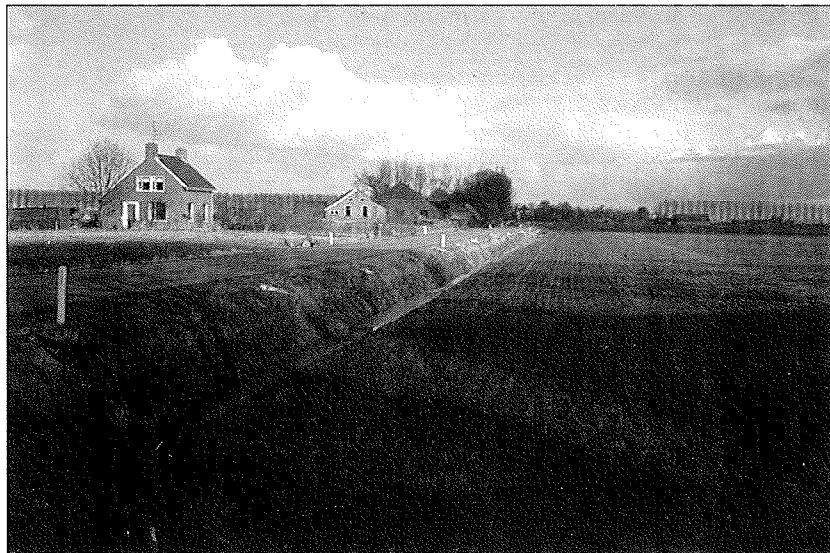
Gebied	Laagste houtteelt inkomen minus akkerbouw inkomen	Hoogste houtteelt inkomen minus akkerbouw inkomen
Friesland zeekleigebied	— 70.380	+ 8.805
Groningen noord	— 28.091	+ 54.892
Groningen Oldambt	+ 93.543	+ 173.613
Veenkoloniën + noordelijk zandgebied	+ 83.129	+ 151.467
Flevoland	— 68.475	+ 13.610
Rivierkleigebied Gelderland		
- Noord-Brabant	+ 16.567	+ 98.055
Zuidelijk zandgebied	— 195	+ 94.906
Zuidwestelijk kleigebied	— 8.425	+ 66.648

Opmerkingen:

- De bovengenoemde bedragen gelden onder bepaalde voorwaarden. De belangrijkste voorwaarde is: bebossing van het gehele bedrijf. Alleen dan verdwijnen de machinekosten en kan men andere inkomensbronnen "aanboren".
- Op plaatsen bij de zeekust is de teelt van snelgroeiend hout meestal niet mogelijk. De bovengenoemde resultaten zijn daar niet van toepassing.

Figuur 1. Inkomensverschillen tussen houtteelt en akkerbouw (gld/jaar)





31-40% van de bedrijven in Oldambt die in aanmerking komen heeft interesse in de teelt van snelgroeiend hout.

komt. In de Oldambt heeft men de minste verwachtingen. In het Drentse zandgebied is men het meest optimistisch.

- De in houtteelt geïnteresseerde akkerbouwbedrijven zijn gemiddeld groter dan de niet geïnteresseerde akkerbouwbedrijven: 63 hectare tegen 52 hectare. Bij de akkerbouwbedrijven met meer dan 100 ha is de belangstelling voor houtteelt bijna twee maal hoger dan het gemiddelde.
- De meeste belangstelling bestaat bij de ondernemers tussen 31 en 50 jaar. Ondernemers die jonger zijn dan 31 jaar zien weinig in de teelt van snelgroeiend hout. De 65-plussers daarentegen tonen een bovengemiddelde interesse, maar zij komen niet voor de braaklegregeling in aanmerking.
- Bedrijven waar een bedrijfsopvolger aanwezig is, zijn minder geïnteresseerd in houtteelt dan de bedrijven waar geen opvolger is of waar degene die het gaat overnemen nog niet bekend is.
- Ongeveer 55% van de ondernemers vindt houtteelt een onbekende teelt.
- De belangstelling voor braakleggen en houtteelt hangt zeer duidelijk samen met de gehechtheid aan het huidige werk. 67% van de akkerbouwers die niet geïnteresseerd zijn in braakleggen zijn het eens met de stelling dat ze alleen op de huidige wijze hun inkomen willen verdienen. Dit percentage is voor ondernemers, geïnteresseerd in braak, maar zonder bos 41% en voor geïnteresseerden in braaklegging, mét bos 23%.

Bekendheid met voorwaarden en regelingen

- De meeste bedrijven zijn op de hoogte van het bestaan van de EZ-premie (ongeveer 80%). In het kader van deze Regeling bijdragen aanleg snelgroeiend bos kan men in het jaar van bos-

aanleg een eenmalige bijdrage van f 3.000,- per hectare bos krijgen.

Slechts 53% van de in houtteelt geïnteresseerden is bekend met de Regeling bijdragen Bos en Landschapsbouw (BLB-subsidie voor de aanleg van bos, die in twee perioden wordt uitgekeerd, namelijk 80% in het jaar van aanleg en 20% twee jaar later).

Van de Beschikking vrijstelling meldings- en herplantplicht is bijna 60% op de hoogte. Dit houdt in dat bij houtteelt op landbouwbedrijven vrijstelling van herplantplicht mogelijk is, als het vóór de aanleg is aangevraagd.

- Ongeveer 60% van de bedrijven is van mening dat er weinig duidelijkheid bestaat over de fiscale aspecten van houtteelt (de belastbaarheid voor de inkomstenbelasting van EZ-premie, BLB-bijdrage en de houtopbrengst).
- Meer dan de helft van de pachters denkt dat gepachte grond niet tijdelijk bebost mag worden.
- Rond de 45% van de bedrijven weet niet waar informatie verkrijgbaar is over houtteelt en de daarbij behorende regelingen. Wat de kwaliteit van de voorlichting en de informatie over houtteelt betreft, heeft men over het algemeen weinig positiefs te melden: matig, slecht en geen mening vormen het hoofdbestanddeel van de beoordelingen.
- Zeker een derde van de ondernemers weet niet of het bestemmingsplan van de gemeente houtteelt wel of niet verbiedt. Vooral bedrijven in de provincie Groningen signaleren problemen of verwachten ze door een houtteeltverbod in het bestemmingsplan.

Ongeveer 50% van de ondernemers vreest overigens dat de gemeente de bestemming van tijdelijk beboste landbouwgrond zal wijzigen in bosgrond. Dit probleem blijkt niet streek- of provinciegebonden te zijn.

Argumenten tégen houtteelt

In de enquête was een lijst met 23 argumenten tegen houtteelt opgenomen. Met de volgende argumenten is meer dan 70% van de bedrijven het volledig eens:

- Ik vind dat er te weinig zekerheid bestaat over de toekomstige hoogte van de braaklegpremie vanwege de 5-jaarlijkse herzieningen.
 - Ik vind dat er te weinig zekerheid bestaat over de hoogte van de houtprijs ten tijde van veling.
 - De lange omlooptijd van tijdelijk bos (minimaal 15 jaar, maximaal 40 jaar) is voor mij een belangrijk nadeel van houtteelt.
- (N.B. Van de in houtteelt geïnteresseerde bedrijven is "slechts" 50% het geheel eens met dit anti-houtteelt-argument).

Andere anti-houtteelt-argumenten waar velen het volledig mee eens zijn, hebben betrekking op

de moeilijke inpasbaarheid van houtteelt in de agrarische bedrijfsvoering, de vernietiging van het drainagesysteem door boomwortels, de onzekere afzetmogelijkheden van hout en het mogelijk verlies van produktierechten. De meeste bedrijven verwachten schade als de buurman zijn land gaat bebossen. Schaduw, vogels en wild zijn de meest genoemde schade-oorzaken.

De bedrijven die geen interesse hebben voor houtteelt, noemen als belangrijke redenen voor het ontbreken van interesse:

- (1) De lange omlooptijd van bos
- (2) De geringe zekerheid die een inkomen uit houtteelt biedt in verband met de 5-jaarlijkse herzieningen van de braaklegpremie en de hoogte van de houtprijs na 15 of 20 jaar houtteelt
- (3) De slechte inpasbaarheid van houtteelt in de agrarische bedrijfsvoering (krappe vruchtwisseling en onrendabel eigen mechanisatie)
- (4) Het verlies van produktierechten
- (5) Onzekerheid over de afzetmogelijkheden van het geproduceerde hout
- (6) Het slechte bouwland dat na de bebossingsperiode overblijft.

Argumenten vóór houtteelt

- De bedrijven die wel interesse hebben voor houtteelt, noemen hiervoor als voornaamste reden de ongunstige toekomstverwachtingen voor de akkerbouw. Bijna de helft verwacht met houtteelt, al dan niet in combinatie met een andere inkomstenbron, meer te verdienen dan met akkerbouw. De mogelijkheid om het bedrijf stil te leggen met behoud van grond is in ruim eenderde van de gevallen ook een belangrijke reden van de belangstelling voor houtteelt. Verder worden voornamelijk persoonlijke redenen genoemd, zoals het ontbreken van een bedrijfsopvolger, leeftijd, gezondheid etc.
- Wat de oppervlakte bos betreft die de in houtteelt geïnteresseerde bedrijven zouden willen aanleggen: de tendens is of veel of weinig: 30% van de in houtteelt geïnteresseerde bedrijven zou meer dan driekwart van het bedrijf willen bebossen, 42% kiest voor eventuele bebossing van minder dan een kwart van het bedrijf.
- Als de in houtteelt geïnteresseerde bedrijven grond zouden bebossen, zouden de meeste (86%) kiezen voor een omlooptijd van het bos van minder dan 20 jaar. Gemiddeld kiest men voor een omlooptijd van bijna 18 jaar.

De daad bij het woord voegen?

- De vraag of men binnen enkele jaren daadwerkelijk denkt te gaan bebossen, beantwoorden de in houtteelt geïnteresseerde bedrijven als

volgt: 7% antwoordt bevestigend met "ja", 59% zegt "misschien" en 34% geeft "waarschijnlijk niet" op. Het percentage dat binnen enkele jaren "zeker" of "misschien" wil gaan bebossen, ligt in de veenkoloniale gebieden van Groningen en Drenthe duidelijk hoger dan het gemiddelde, respectievelijk 82% en 70% (gemiddelde is 66%). Voor het noorden van Groningen geldt het laagste percentage: namelijk 54%.

- De bedrijven die binnen afzienbare tijd "zeker" gaan bebossen, beschikken gemiddeld over 99 ha bouwland en willen daarop gemiddeld 45 ha bos aanleggen. De bedrijven die "misschien" gaan bebossen, hebben gemiddeld 53 ha bouwland en willen daarvan gemiddeld 24 ha bebossen.

Berekening van het toekomstige bosoppervlak

Op vrij korte termijn zouden we de volgende oppervlakten aan te leggen snelgroeiend bos kunnen verwachten:

Oppervlakte snelgroeiend bos die "zeker" aangelegd wordt: 1811 ha.

Oppervlakte snelgroeiend bos die "misschien" aangelegd wordt: 6831 ha.

Als de vooruitzichten voor de akkerbouw blijven verslechteren, zal er op vrij korte termijn in totaal misschien 8642 hectare bebost worden. Dit toekomstig bos is als volgt verdeeld over de verschillende gebieden:

Groningen noord:	1483 ha
Groningen Oldambt:	2041 ha
Groningen veenkoloniën	2300 ha
Drenthe veenkoloniën	1650 ha
Drenthe zandgebied (incl. Hondsrug)	512 ha
Overijssel veenkoloniën	656 ha

Het sleutelwoord in de enquête is "onzekerheid": onzekerheid over het beleid van de overheid, onzekerheid over het gemeentebestuur (eenmaal bos, altijd bos) en de onzekerheid over de toekomstige houtafzet. Daarnaast spelen de vrees voor vernietiging van goed bouwland door bebossing en de gehechtheid aan het huidige bestaan een grote rol. Kortom: er is nog een aantal drempels te overwinnen voordat houtteelt op akkerbouwgronden gemeengoed geworden is.

Frans van der Stroet

Stichting Bos en Hout

Bosrandweg 5, Postbus 253
6700 AG Wageningen
Tel. 08370-24666

